

TÜRKİYE’DE KENTLEŞME VE GÖÇ OLGUSUYLA İLGİLİ MAKALELERİN DÖNEMSEL OLARAK İNCELENMESİ

Gündüz AKSU KOCATÜRK¹

Özet

Türkiye’de göç hareketleri, cumhuriyetin kurulduğu yıllardan 1950’li yıllara kadar oldukça cılız bir görünüme sahip olmuştur. 1950’li yıllarda başlayan ve hız kazanan göç hareketleri daha çok kırsal alanda yaşanan dönüşüme bağlı olmakla birlikte, 1960’lı yılların sonları ile 1980’li yılların başlarına kadar kentsel alanların geçirdiği dönüşüme bağlı olmuştur. 1980 ve 1990’lı yıllarda gelişen iletişim ve ulaşım teknolojileri ise göç hareketleri üzerinde önemli bir etki yaratmıştır. Bu çalışmanın amacı Türkiye’de göç ve kentleşme olgularının değişen toplumsal, ekonomik, siyasal ve kültürel ortam bağlamında dönemsel olarak nasıl ele alındığını belirlemektir. Bu bağlamda öncelikle Türkiye’de kentleşme sürecinin nasıl bir seyir izlediğine yer verilmiş ardından ise kentleşme ve göç olgusuyla ilgili 1940-1960, 1960-1970, 1970-1980, 1980-1990 ve 1990-2010 olmak üzere beş dönemde yapılan 93 makale incelemeye tabi tutulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kentleşme, Göç, Türkiye’de Kentleşme.

Abstract

From the establishment of the republic to the 1950s, migration movements in Turkey had a rather undersized appearance. Migration movements, which started in the 1950s and gained momentum, mostly depend on the transformation in rural areas. Until the late 1960s and early 1980s it was dependent on the transformation of urban areas. Communication and transportation technologies that developed in the 1980s and 1990s had a significant impact on migration movements. Purpose of this study is how phenomenon of migration and urbanization is handled periodically that changing social, economic, political and cultural context in Turkey. In this context, first, the development of the urbanization process in Turkey was mentioned then 93 articles on the phenomenon of urbanization and migration in 1940-1960, 1960-1970, 1970-1980, 1980-1990 and 1990-2010 have been examined.

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi İİBF Kamu Yönetimi Bölümü, gunduz.aksu@gop.edu.tr

Key Words: Urbanization, Migration, Urbanization in Turkey.

Giriş

Kentleşme olgusu, ülkenin siyasal, toplumsal ve ekonomik yapısı üzerinde etkileri olmakla birlikte bu yapılar tarafından etkilenen de bir olgudur. Türkiye’de, bir toplumsal ve ekonomik biçimlenme olarak kentleşme, yalnızca tarımdaki değişmelerin ve sanayileşmenin bir sonucu değil, toplumsal değişme sürecinin de bir göstergesidir. Kentleşme süreci, kent sayılarının artması veya var olan kentlerin nüfusunun artması olmak üzere temelde iki aksam üzerinde yaşanmaktadır. Türkiye gibi geç kapitalistleşen ülkelerde kentleşme süreci ise kırsal alanın yapısında meydana gelen dönüşümlerin yol açtığı göç olgusu ile açıklanmaktadır.

Türkiye’de yaşanan kentleşme sürecinin başlangıcı 1923 olarak kabul edilir. 1940’lı yılların sonlarına kadar oldukça yavaş bir seyir gösteren kentleşme süreci, bu tarihten itibaren kırdan yaşanan dönüşüm ile birlikte göçe bağlı olarak hızlanmıştır. Dolayısıyla kentleşmenin hızlandığı döneme kadar kent, kentleşme ile ilgili olgular henüz kapsamlı bir şekilde çalışmalara konu olmamıştır. Ama 1960’lardan itibaren köyden kente göçün yoğunluk kazanması ile birlikte kent ile ilgili olgular da gündeme gelmeye ve haliyle çalışmalara da konu olmaya başlamıştır. Temelde göçün kaynaklarına inen çalışmalar yapılmıştır. Kapitalist dünya ile bütünleşmeye çalışılan 20. yüzyılın ikinci yarısının başlarında göçün kentte yol açtığı sorunları giderme konusunda iktidar odakları yetersiz kalmıştır. Bu dönemde göçün kentlerde yol açtığı sorunlar ele alınmaya başlanmıştır. Sonrasında ise göçün sadece kentlerde değil ülke genelinde bölgeler arasında meydana getirdiği dengesizlikler de ilgi alanına girmeye başlamıştır.

Türkiye’de kentleşme hareketini doğuran etkenler genellikle çekici ve itici nedenler şeklinde sınıflandırılmaktadır. Özellikle ilk göç hareketlerinin yaşandığı dönemlerde Türkiye’de kentleşme, sanayileşmeye koşut olarak gerçekleşen bir süreçten ziyade daha çok nüfusun hareketliliği ile gerçekleşmiştir. Nüfusa ilk hareketliliği veren veya onu yer değiştirmeye meyilli kılan etmenler itici güçler, onu bir kent merkezine göç etmeye sürükleyen etmenler ise çekici güçlerdir (Sencer, 1979: 147). 1960 sonrasında birçok çalışma kentleşme hareketini doğuran çekici ve itici nedenlere odaklanmıştır. 1970 sonrasında ise kentlerde göçten kaynaklanan sorunların artışının hızlanması ile birlikte köylüyü köyünde tutma politikaları ile ilgili çalışmalar gündeme gelmiştir. 1980 sonrası ise küresel dünya ile bütünleşme hedefi güdülmesi neticesinde bölgeler arası dengesizlikler

artmış bu ise kentleşme sorunlarının daha da görünür ve derin olmasına yol açmıştır. Bu durum birçok çalışmanın da odak noktası olmuştur. 1990 sonrası ise yaşanan zorunlu göç ve bu zorunlu göçün kentte yaratmış olduğu uyum sorunları başlıca ele alınan konular arasında olmuştur.

Elbette ki 2010'lu yıllar itibariyle Türkiye'nin göç ve kentleşme literatürüne mülteci konusu damga vurmuştur. Özellikle Suriyeli mültecilerin Türkiye kentlerine yoğun göçü beraberinde sorunları da getirmiştir. Mültecilerin hem kent ile hem de kentliyle uyumu/uyumsuzluğunu konu alan birçok çalışma yapılmıştır. Ama mültecilerle ilgili yapılan makalelerin sayısının bir hayli fazla olması bu çalışmanın hacmini fazlasıyla arttıracığı düşüncesi nedeniyle değerlendirme dışı tutulmuştur. Aynı zamanda bu döneme kadar çoğunlukla Ankara, İstanbul gibi büyükşehirlerde bulunan üniversitelerde göç ve kentleşme konuları ile ilgili çalışmalar yapılırken bu dönem itibariyle Anadolu'daki diğer kentlerde bulunan üniversitelerde de bu konularla ilgili çalışmalar yapılmıştır. Dolayısıyla göç ve kentleşme ile ilgili yapılan makalelerin sayısının artması bu çalışmalara ulaşamama ihtimalini de beraberinde getirmektedir. Üstelik sayıca fazla olan ilgili makalelerin bu çalışmanın hacmini arttıracığı endişesi de mevcuttur. Bu sebeplerle çalışma, 2010 itibariyle göç ve kentleşme ile ilgili yapılan makaleleri kapsam dışı tutmak durumunda kalmıştır.

1. Türkiye'de Kentleşme Süreci

Günümüzde özellikle az kapitalistleşmiş ve kapitalistleşmekte olan ülkelerde hızlı bir kentleşme süreci yaşanmaktadır (Özer, 2004: 49). Geç kapitalistleşen ülkelerle yapısal benzerlikler gösteren Türkiye'de de yaşanan hızlı kentleşme süreci, büyük kentlerin daha çok büyümesine yol açmaktadır (Özer, 2004: 63). Türkiye'de kentleşme süreci, genellikle 1923-1950, 1950-1980 ve 1980 sonrası olmak üzere üç dönem altında incelenmektedir.

Cumhuriyetin ilanı olan 1923 yılı kentleşme süreçlerinin analizinde genellikle başlangıç yılı olarak kabul edilmektedir. Bunun nedeni ise hem mevcut sınırların büyük ölçüde çizilmiş olması hem de ulus-devletin kurulmasıyla ulusal bir ekonominin inşa edilmesi yönünde adımlar atılmasıdır (Ataay, 2004: 12). 1923-1950 dönemi Şengül (2009: 103) tarafından ulus-devletin kentleşmesi şeklinde tanımlanmaktadır. Ulus-devlet oluşturmanın en önemli mekânsal ögesi bir anavatan düşüncesidir. Anavatan düşüncesi, Osmanlı Devleti'nin yayılcı politikasına ters düşmesine karşın cumhuriyet döneminde yoğun bir biçimde kullanılmıştır. Eski düzenin sembolü olan İstanbul'a karşı Anadolu, ulus oluşturulma sürecinde önemli bir rol oynamıştır. Bunun için atılan ilk adım, İstanbul karşısında Ankara'nın başkent seçilmesi olmuştur. Bunun yanı sıra KİT'lerin (Kamu

İktisadi Teşekkülleri) yer seçimi kararlarında ve Anadolu'ya görece önem veren bir ulaşım ağının oluşturulması da atılan bazı adımlardandır (Şengül, 2009: 113-114). 1929 Büyük Buhran sebebiyle başvurulmuş ithal ikameci sanayileşme politikalarının yerleşim düzenine etkisi, temelde, yatırım yeri olarak demiryolu hattı üzerindeki bazı Anadolu kent ve kasabalarının seçilmesi şeklinde olmuştur (Ataay, 2004: 14). Bu dönemde Anadolu kentleri, hem kırsal alandan aldığı ürünleri diğer bölgelere ulaştırmakta, hem de sinai ürünleri kırsal alana dağıtmaktadır. Burada kentler, temelde tarımsal üretimden sağlanan artığa ticaret yoluyla el konulmasına dayanan, artığın sermaye birikimine dönüştüğü alanlardır (Ataay, 2004: 13-14).

1923-1950 döneminde kentlerin gelişimine planlama çerçevesinde yön verilmiş, en önemli planlama deneyimi ise Ankara'ya ilişkin olmuştur. 1930 yılında çıkartılan 1580 sayılı yasa ile belediyelere, nüfusu 2000'in üzerinde olan her yerleşim yeri için imar planı hazırlama zorunluluğu getirilmiştir. Böylelikle imar planları sayesinde siyasal iktidar hem kentsel mekânı düzenleyebilecek hem de kentler üzerinde denetim sağlayabilecekti. Yine aynı yasada birçok kentsel hizmetin sağlayıcısı olarak belediyeler işaret edilmiştir. Ama yeterli malî kaynak ve personele sahip olamadığından birçok belediye en temel görevlerini dahi yerine getirememiştir (Akt. Şengül, 2009: 117-119). Bunun yanı sıra, II. Dünya Savaşı'ndan sonra kırdan kopup kentlere akın eden büyük kitleler, kentsel mekânda otoritesini sağlamakta zorlanan devleti daha da zor duruma düşürmüştür. Kırdan gelenlerin kentsel taleplerini karşılamakta zorlanan devlet, kentsel alanı biraz daha terk etmiştir (Şengül, 2009: 121-122).

Emek gücünün kentleşmesi olarak nitelenen 1950-1980 döneminde, tarım sektöründe Marshall Yardımı ile başlayan modernleşme çabaları ile tarım temelli ihracat ile gelişme stratejileri, kırsal alanlarda fazla nüfusun ortaya çıkması ile sonuçlanmıştır (Şengül, 2009: 122). 1950-1980 döneminde yaşanan kentleşme süreci, özellikle 1960'lı yıllarda hız kazanan ulusal kalkınmacı politikaların sanayileşmeyi hızlandırmasıyla yeni bir ivme kazanmıştır. Bu dönemde ortaya çıkan iç göç, ağırlıklı olarak kırdan kente dönük olarak, bölgesel değil ulusal ölçekte gerçekleşmiştir. Bunun nedeni ise Türkiye kentlerinin ulusal kalkınmacı politikalarla sanayileşmesi ve kırsal işsizliğin yükselmesidir (Saraçoğlu, 2011: 2). 1960'lı yıllarda ithal ikameci sanayileşme ile kendini gösteren gelişmecî devlet anlayışı ile devlet, kentsel alanlara yatırımları minimum düzeyde tutma politikaları izlemiştir. Kentsel alanları devlet müdahalesinden yoksun kılmakla kentleşme süreci, yerel toplulukların inisiyatifine bırakılmıştır. Bu anlamda kentlerde yaşanan sorunlar kentin kendi dinamikleri içerisinde çözümlenmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda kente göç edenler

öncelikle barınma sorunlarını “gecekondu” ile; istihdam sorunlarını ise “marjinal sektör” ile çözümlenmeye çalışmışlardır (Şengül, 2009: 122-123). Kentin yeni sakinlerinin enformel yollarla kente tutunma çabaları hem devletin otoritesini sarsıyor hem de yerleşik orta sınıfın yaşam biçimini tehdit ediyordu. Devletin bu kesime ve bulduğu çözümlere karşı göstermiş olduğu ilk tepki, onları dışlama şeklinde idi. Ama zamanla hem sorunun çözülemeyecek boyutlara ulaşmış olması hem sayısal anlamda siyasi çıkar sağlayacak şekilde fazla olmaları hem de iç pazara dayanan ithal ikameci sanayileşme çabaları için kendi kendini üreten bir kesim olması, devletin sorun yokmuş gibi davranmasına yol açmıştır (Şengül, 2009: 128).

Dünya ve Türkiye ekonomisinde 1980 ile başlayan dönemde önemli değişimler ortaya çıkmıştır. Genel olarak küreselleşme ve neoliberalizme geçiş olarak ele alınan bu değişim, Türkiye’de de önemli etkilere yol açmıştır (Ataay, 2004: 20). 1980 ve sonrası dönem, ihracata öncelik veren stratejilerin eşliğinde, aşırı liberal ve serbest ticaretçi politikaların uygulandığı (Köymen, 2008: 1) ve sermayenin kentleşmesi şeklinde tanımlanan bir dönemdir (Şengül, 2009: 137). Sadece küçük sermayenin alanı olan kentsel mekân artık hem devletin hem de büyük sermayenin yatırım alanı haline gelmiştir. Bu dönemde kentsel yatırımlar ihaleler yolu ile özel sektöre verilmiştir. Dolayısıyla kentsel yapıyı çevre sermayeye kaynak aktarımının önemli bir aracı olmuştur. Böylelikle, sermaye kentsel mekânda hegemonyasını kurmuştur. Bir meta haline gelen kentsel mekân büyük ölçekli sermayenin sadece devlet ihaleleri ile değil doğrudan da yatırım yapabildiği bir yer haline gelmiştir. (Şengül, 2009: 138-141). Kapitalizmin kendisini yeniden üretmesi için başvurduğu bir araç haline gelen kentsel mekânda sermayenin tasarrufları mekâna yansıyan toplumsal ayrışmanın daha sert ve daha derin olmasına yol açmıştır. Harvey’in (2002) de belirttiği gibi özellikle neoliberalizmin kenti, sermaye birikim süreçlerinden ayrı düşünülemez. Bu kentte sermaye ve emek arasındaki çelişkiler daha görünür ve keskin bir hâl almıştır. Neoliberalizmin ideolojisi olan küreselleşmenin etkilerinin yoğun biçimde hissedildiği Türkiye kentlerinde de bu ayrışmayı görmek mümkündür. Son olarak Türkiye’de 1980 sonrası kentleşme sürecine damga vuran bir başka olgu, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde yaşanan terör faaliyetleri nedeniyle gerçekleşen kitlesel ve zorunlu göçlerdir. Bu bölgelerden Batı’ya ve Güney’e yönelen hızlı nüfus hareketliliği ile ilgili Kaygalak (2009: 100) şu verileri paylaşmıştır: OHAL Bölge Valiliği’nin 1997 yılı verilerine göre, toplam 905 köy ve 2.523 mezranın boşaltılması sonucunda bölgeden 450.000 kişi göç etmek zorunda kalmıştır. Erder’in (1997: 151) belirttiği gibi, tamamen enformel bir süreçle ve olağanüstü koşulların baskısı altında gerçekleşen bu zorunlu göçlerin aktörleri kentlerde kaderlerine terk edilmiş bir şekilde tutunmaya çalışmışlardır.

Bu durum ise kentlerde hem yoksulluğun kronikleşmesine hem de yoksulluğun mekânsal olarak yoğunlaşmasına yol açmıştır.

2. Kentleşme ve Göç Olgusuyla İlgili Makalelerin Dönemsel Olarak İncelenmesi

Türkiye, yıldan yıla nüfus artışının yaşandığı bir ülke konumundadır. 1927 yılında 13.648.270 olan Türkiye nüfusu, 2010 yılında 72.561.312'ye, 2021 yılı itibariyle de 83.614.362'ye ulaşmıştır. Yani ilk nüfus sayımı ile son sayımlar arasında geçen süre içerisinde nüfusta ciddi bir artış yaşanmıştır.

Türkiye nüfusunun yarından çoğunun kentlerde yaşaması ve bu sürecin herhangi bir denetime tâbi olmaması çeşitli sorunlara yol açmıştır. Özellikle göçün hız kazanmaya başladığı 1950'li yıllardan 1980'li yıllara kadar kentlerde gözlemlenen gecekondulaşma, marjinal sektör, cemaatleşme, kentlileşme, kente uyum şeklinde sorunlar sıkça tartışma konusu olmuştur. Gecekondulaşma ve marjinal sektörün sorun kaynakları olarak tartışılmaya devam ettiği 1980'lerden 2000'li yıllara kadar olan dönemde ise aynı zamanda kentsel yoksulluk, mekânsal ayrışma sorunları da kentlerde görünür olmaya başlamıştır (Kaygalak, 2009: 83-103). Göç ve kentleşme ile ilgili makaleler de çoğunlukla bu sorunlardan yola çıkılarak oluşturulmuştur. Bu bölümde kentleşme ve göç olgusuyla ilgili makaleler 1940-1960, 1960-1970, 1970-1980, 1980-1990 ve 1990-2000 ve sonrası olmak üzere beş dönem halinde incelenecektir. Cumhuriyetin kuruluş yılı itibariyle ele alınmayışının sebebi ise bu dönemde kent nüfusunun iç göçlerle değil de doğal yollarla artması, kente dönük çalışmaların sadece planlamayla ilgili olması ve kente sosyolojik açıdan derinlemesine bir bakışın 1933 yılında Üniversite Reformu ile Türkiye'ye gelen sosyal kent plancıları ve akademisyenler sayesinde olmasıdır. Ayrıca Marshall Yardımlarının kırsal alanda meydana getirdiği dönüşümün göçle sonuçlanması 1950'li yılları bulmuş ve kırdan kente yoğun göç hareketleri bu dönem itibariyle başlamıştır. Sonraki dönemler ise onar yıllık periyotlar halinde sunulmuştur. 2010 ve sonrası dönem ise, çalışmanın hacmini bir hayli arttıracığı endişesi nedeniyle kapsam dışı bırakılmıştır.

2.1. 1940-1960 Döneminde Kentleşme ve Göç Olgusu İle İlgili Makaleler

Cumhuriyetin kurulması ile hız kazanan nüfus artışı, ekonominin yeniden yapılanması, sınıf esaslı farklılaşma, toplumsal değişim kent mekânında önemli dönüşümlere yol açmıştır. Cumhuriyetin ilan edilmesi ile bir ulus devlet yaratmak ve modernite projesi kapsamında dönüşüm başlatmak temel amaç olmuştur. Bu amacı gerçekleştirmek için ulusal bir ekonomi yaratmak, sanayi, ulaşım ve altyapıyı ülkenin değişik bölgelerine dağılımını sağlamak gerekmektedir. Ulus devlet yaratma ve modernite projesini gerçekleştirmek amacıyla alınan

kararlar ve uygulamalar mekânsal gelişimi ve dönüşümü de sağlamıştır. Bu dönemde yapılan bazı çalışmalar, Tablo 1’de görüleceği üzere, kenti tanımlamak ve kentsel gelişimin kurallarını belirlemek amacı taşımışlardır. Daha çok batıdaki kentleşme ile ilgili yapılan çalışmaların çevirisi yapılmış ve kentlerle ilgili planlar da yine yabancı kent bilimcileri tarafından hazırlanmıştır (Eraydın, 2006: 27-28). Nihayetinde Türkiye’de kent ile ilgili bir bilinç gelişmeye başlamıştır.

Tablo 1. 1940-1960 Döneminde Kentleşme ve Göç Olgusu İle İlgili Makaleler

YIL	YAZAR	YAYINEVİ	KONU
1945	H. S. Selen	Onuncu Türk Coğrafya Dergisi	Kentleşme
1946	Ernst Reuters	Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi	Kentleşme
1947-1948	Celal Sarç	İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Dergisi	Kentleşme
1949	Sadun Aren	Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi	Kentleşme
1954	Sadun Aren	Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi	Konut Sorunu
1954	Fehmi Yavuz	Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi	Kentleşme Sorunları
1956	Fehmi Yavuz	Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi	Ekonomik Faaliyetlerin Kuruluş Yerinin Kentleşmeye Etkisi
1957	Fehmi Yavuz	Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi	Kentleşme ve Planlama
1958	Fehmi Yavuz	Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi	Büyük Kentlerin Sorunları
1958	Ratip Yüceuluğ	Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi	Büyük Kentlerin Sorunları
1959	C. Tanyol	Sosyoloji Dergisi	Kentleşme Nedenleri

II. Dünya Savaşı sonrası yaşanan gelişmeler savaşa katılmadığı halde Türkiye’yi de etkilemiştir. Özellikle Marshall Yardımı ile tarımda makineleşme ve pazara yönelik yapılan üretim, kırsal alandaki emeğin atıl kalmasına ve daha sonra da kentsel yerleşim alanlarına yönelik hızlı bir göç hareketine neden olmuştur (Eraydın, 2006: 28). Türkiye’de göç hareketlerinin şekil verdiği kentleşme hareketleri 1950’li yıllarda öne çıkmıştır. Bu dönemde ele alınan çalışmalar genellikle kırdan kentte doğru yönelen göç hareketlerinin nedenini kavramaya yöneliktir. Kırdan kentte göç hareketlerinin nedeni, kırsal alanın ekonomik ve toplumsal alanlarda yaşanan dönüşüme bağlanmaktadır. Selen’in (1945), cumhuriyetin kurulduğu yıllarda kırsal bir yapıya sahip olan ve modern bir yapıya kavuşmak isteyen bir ülkede köy-kent ikilemine dair getirdiği açıklamalar önem arz etmektedir. Ekstansif tarım ve hayvancılığa dayanan yerleşim biçimlerini köy olarak nitelendiren Selen (1945), ekstansif tarım

ve bahçeciliğe dayanan yerleşim biçimlerini kasaba; ticaret yolları üzerinde bulunan ve ekonomisi de bu minvalde gelişen yerleşim biçimlerini de kent olarak nitelendirmiştir.

II. Dünya Savaşı'ndan sonra Türkiye'de artan nüfus artışı ve iç göçler, nüfus meseleleri adı altında çeşitli çalışmalara konu olmuştur, Yavuz (1954, 1957) ve Yüceuluğ (1958) tarafından yapılan çalışmalar bu konuya değinen çalışmalardandır. Aren (1949), Sarç (1947) ve Tanyol (1959) bu dönemde yaşanan kentleşme sürecini, modern girdiler kullanmaya başlayan kırsal alanlardaki ekonomik ve sosyal değişmeyi betimleyerek açıklamaktadır. Ayrıca bu dönemde özellikle İstanbul ve Ankara gibi büyük kentlere yönelen yoğun göç hareketlerinin bu kentlerde yarattığı sorunlara değinen çalışmalar söz konusudur. Yavuz (1958), büyük kentlerde meydana gelen bu sorunları su, elektrik, trafik, okul yetersizliği, konut sıkıntısı, gecekondu, ulaşım yetersizliği şeklinde sıralamıştır. Bunun yanı sıra büyük kentlerin neden göçü çektiğine dair Yavuz (1956) ve Ernst (1946) tarafından yapılan çalışmalar bu durumun işletmelerin çoğunun bu kentlerde yerleşmesinden kaynaklandığını belirtmektedir. Bu sebepten ötürü bölgelerarası oluşan dengesizliği giderebilmek adına planlı ve rasyonel bir çalışma yapılması gerekliliğine vurgu yapmaktadırlar.

Bu dönemde üzerinde durulan konulardan biri de konut sorunudur. Denetimsiz ve sağlıksız kentleşme, gecekondulaşma gibi konular hakkında çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalardan biri Aren'in (1954) yapmış olduğu çalışmadır. Ama bu çalışmalarda düzensiz kentleşme ve gecekondulaşma eğiliminin toplum yapısındaki ekonomik, toplumsal ve siyasal değişme süreçleriyle birlikte ele alınması söz konusu değildir (Keleş, 1986: 280). 1940-1960 dönemi, göç eğiliminin yeni başladığı dönemi kapsadığından göç ve kentleşme konularıyla ilgili akademik çalışmalar da henüz cılızdır.

2.2. 1960-1970 Döneminde Kentleşme ve Göç Olgusu İle İlgili Makaleler

1960'lı yıllar Türkiye'de kalkınma stratejilerinin planlama ilkesi uyarınca gerçekleştirilmeye başladığı yıllardır. Bu dönemde DPT (Devlet Planlama Teşkilatı) öncülüğünde gerçekleştirilen kalkınma planları, kamu yatırımlarının bölgesel dağılımında yaşanan dengesizlikleri giderme amacı gütsede pek başarılı olamamıştır. Bu dönemin bir diğer özelliği kırsal alanda yaşanan toplumsal dönüşümün tarımda azımsanmayacak sayıda bir nüfusun açığa çıkmasına yol açması ve artan nüfusun da etkisiyle kentsel alanlara yönelik göç hareketlerinin yoğunlaşmasıdır. Artan göç, ekonomik gelişme ve sanayileşme çabalarının hızlı kentleşme karşısında yetersiz kalmasına ve gelişen kentlerde göçle birlikte yaşanan sorunların ağırlaşmasına yol açmıştır (Eraydın, 2006: 32-33). Bu dönemde bölgeler arasındaki gelişmişlik farkları, özellikle geri kalmış bölgelerde dış göç ile çözümlenmeye çalışılmıştır.

Türkiye’de 1950’li yıllarla başlayan kırdan kente göç hareketleri, kırsal alanın yapısal özellikleri ve geçirdiği dönüşümle ilgilidir. Bu sebeple kırsal alanın durumunu ön plana çıkartıcı çalışmalar Tablo 2’den de anlaşıldığı üzere, 1960’lı yıllara rastlamaktadır.

Tablo 2. 1960-1970 Döneminde Kentleşme ve Göç Olgusu İle İlgili Makaleler

YIL	YAZAR	YAYINEVİ	KONU
1961	Ruşen Keleş	Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi	Kırdan Kente Göç
1963	Ruşen Keleş	Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi	Bölgelerarası Dengesizlikler
1965	Sami Öngör	Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi	Kentleşme Sorunları
1966	Ruşen Keleş	Mimarlık	Kentleşme Sorunları
1966	Ruşen Keleş	Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi	Kentleşme Politikası
1966	Ruşen Keleş	Mimarlık, Şehircilik Özel Sayısı	Dengesiz Kentleşme
1968	Cevat Geray	Türk Belediyecilik Yayın	Kentleşme Nedenleri

Kırdan kente göçün yoğun olarak yaşandığı bu dönemde göçün nedenini kırsal alanın iticiliğine bağlayan birtakım tespitlerde de bulunulmuştur. Keleş (1966a) çalışmasında Doğu Anadolu Bölgesi’nin büyük kentsel merkezlerden yoksun ve kentleşme düzeyinin de düşük olmasından dolayı göç verdiğini ileri sürmüştür. Bunun yanı sıra Öngör (1965) de kırdan kente göç eden kesimin çoğunlukla erkek nüfus olduğunu, bunun sebebinin ise kırdaki toprak yetersizliği, verimin düşüklüğü, sanayileşmenin ve işgücü ihtiyacının çoğunlukla kentsel alanlarda olmasından kaynaklandığını belirtmiştir. Kırsal alanın sorunları ile ilgili bir çalışma da Keleş (1961) tarafından yapılmıştır. Bu bağlamda kentleşmenin nedenlerine dönük Geray’ın (1968) yapmış olduğu çalışmayla birlikte, büyük kentlerin sorunları ve dengesiz gelişen kentleşme süreci ile ilgili Keleş (1963, 1966b, 1966c) tarafından da çalışmalar yapılmıştır. Bu dönemde Öngör’ün (1962) çalışmasına göre en çok göç alan iller, İstanbul ve Ankara’dır.

2.3. 1970-1980 Döneminde Kentleşme ve Göç Olgusu İle İlgili Makaleler

1970’li yıllar, kırsal alanın kalkınmasına dönük çalışmaların en yoğun olduğu dönemdir. Bu dönemde iki kırsal kalkınma modeli fikri doğmuştur. Bunlardan biri “merkez köyler” diğeri ise “köy-kent” modelidir (Erdönmez, 2005: 38). Köylere ulaştırılamayan sosyal ve kültürel hizmetlerin merkez olarak belirlendiği köylerde toplanmasını amaçlayan merkez köyler uygulaması daha sonra köy-kent projesi kapsamına dahil edilmiştir. Bu proje kapsamında oluşturulan köy kümelerine yönelik hizmet sunumu sağlanarak hem sağlıklı bir yerleşim düzeni oluşturmak hem de köylüyü köyünde tutmak hedeflenmiştir (Çolakoğlu, 2007: 189). Bu dönem,

hızlı ve denetimsiz yaşanan göç sürecinin kentlerde yarattığı sorunların daha görünür olduğu bir dönemdir. Bu bakımdan bu dönemde yapılan çalışmalar da (Tablo 3) bu sorunlara yönelik olmuştur. Başlangıçta bu sorunlara mahal vermemek adına kır nüfusunun kırdan tutulmasının yollarını araştıran çalışmalar yapılmış olsa da sonra yapılan çalışmalar odağına mevcut sorunları almıştır.

Tablo 3. 1970-1980 Döneminde Kentleşme ve Göç Olgusu İle İlgili Makaleler

YIL	YAZAR	YAYINEVİ	KONU
1970	Ruşen Keleş	Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi	Kentleşme Eğilimleri
1970	Ruşen Keleş	Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi	Kentleşme Sorunları ve Planlama
1971	İlhan Tekeli	Planlama ve Ülkesel Fiziki Planlama Üzerine	Planlama
1971	İlhan Tekeli	ODTÜ Gelişme Dergisi	Planlama
1971	Erol Tümertekin	Sosyal Antropoloji ve Etnoloji Bölümü Dergisi	Kademeli Göç
1971	Şerif Tüten	Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi	Büyük Kentlerin Sorunları
1971	Fehmi Yavuz	Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi	Ankara'da Ulaşım Sorunu
1971	Fehmi Yavuz	Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi	Kentleşme ve Arsa Sorunu
1972	Mübeccel Kıray	Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi	Gecekondu
1972	Erol Tümertekin	İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi	Sanayiinin Kuruluş Yeri Seçimi
1973	Mübeccel Kıray	SPB Dergisi	Gecekondu
1974	Fehmi Yavuz	Türkiye'nin Gelişme Eğilimleri Konferansı	Köyden Kente Göç ve Kentleşme
1975	Mübeccel Kıray	İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehircilik Enstitüsü Dergisi	Metropoliten Kent
1975	Cevat Geray	Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi	Köy-Kent Yaklaşımı
1976	Ruşen Keleş	Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi	Kent Politikaları
1977	İlhan Tekeli	Mimarlar Odası	Kalkınma
1977	Cevat Geray	DBD	Köy-Kent Yaklaşımı
1977	Erol Tümertekin	Şehircilik Enstitüsü Dergisi	İçgöçler
1979	Ruşen Keleş	Maliye Enstitüsü Konferansları	Kentleşme Sorunları
1979-1980	Ali Topuz	Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi	Köy-Kent

Kırdan kente göçün devam ettiği bu dönemde göçün hangi yöntemlerle azaltılması gerektiği konusunda çalışmalardan köy-kent projesini Geray (1975, 1977) ve Topuz (1979-1980) çalışmalarında ele almışlardır. Geray, iç göçün sebebinin çoğunlukla kırsal alanın

iticiliğinden kaynaklanmasından dolayı tarımsal kesime yönelik iş imkanlarının yaratılarak gelirin arttırılması yoluyla kırsal alanda tutulacağını belirtmiştir. Tekeli (1975), kırsal alanın kalkınması için toplumsal kalkınmanın desteklenmesi gerekliliğine işaret etmiştir. Keleş (1976) de makalesinde kırsal alandan kente yönelen göç hareketlerini kırsal iticiliğine bağlamıştır. Ayrıca Türkiye'nin bölgelerarası dengesizliklerinin de iç göçe sebep olduğunu belirtmiştir.

Hızlı kentleşmenin büyük şehirler olan İstanbul ve Ankara'da yaşanması, bu şehirlerde gecekondu, arsa spekülasyonu, imar ve inşaat düzensizlikleri, ulaşım ve trafik gibi sorunlara yol açtığını belirten Keleş (1970b, 1979), hızlı kentleşmeden kaynaklanan bu sorunları azaltabilmek için planlamaya önem verilmesi gerekliliğini belirtmiştir. Bölgelerarası dengesizliğin giderilmesine yönelik planlamaya gidilmesini öneren bir diğer çalışma ise Tekeli (1971a) tarafından yapılmıştır. Kentlerin kırsal alandan aldığı göç sonucu oluşan sorunlarına ilişkin yapılan diğer çalışmalar ise şöyledir; Yavuz (1971a), Ankara kentinin ulaşım sorununu ele alırken, Tüten (1971) büyük şehirlerin yönetim sorununu ele almıştır. Bunun yanı sıra kentleşme ile ortaya çıkan arsa sorunu da yine Yavuz (1971b, 1974) tarafından ele alınan bir diğer kentsel sorun kapsamında olan bir çalışmadır. Kırsal alandan kente göç ve kentleşme olgusunu toprak açısından irdeleyen Yavuz, emlak ve arsa fiyatlarında meydana gelen artış sebebiyle bu alanlara yönelik talebin artmasıyla birlikte dengeli kentleşmenin gerçekleşemediğini öne sürmektedir. Tekeli (1977) ve Tümertekin (1972), göçle birlikte kentin çeperlerinde hızla artan nüfusun istihdam sorununa değinen çalışmalar yapmışlardır.

Türkiye'nin kentleşme sürecine eğilen Keleş (1970a), kırsal alandan kente doğru göç eden kesimin genellikle kentin çeperlerinde gecekondu bölgelerinde yerleşmeyi tercih etmeleri sebebiyle kent merkezinin nüfusunun çevreye göre daha yavaş arttığını belirtmiştir. Gecekonduyla ilgili yaptığı çalışmalarda Kıray (1972, 1973), sanayileşmekte olan ülkelerde kırsal alandaki üretim ilişkilerinde meydana gelen dönüşüm nedeniyle toprağından kopan kırsal alan nüfusun, yeterli alt yapı ve istihdam olanaklarının bulunmadığı kentlere yöneldiği ile ilgili bir tespit bulduktan sonra yaşanan bu durumu "sahte kentleşme" olarak adlandırmaktadır. Tekeli (1971b) de gecekondu sorununa değinmiştir. İç göçlerdeki eğilimleri ve iç göçlerin kademeli yapısını inceleyen Tümertekin'in (1971, 1977) yanı sıra Kıray (1975) da metropol alanların gelişme sürecinin özelliklerini incelemiş ve bu gelişimin saçaklanma biçiminde olduğunu ileri sürmüştür. Arıkboğa'nın (1998: 128) da belirttiği gibi hızla artan göç ile birlikte büyüyen kentler, kamu veya özel kesim öncülüğünde, kentin denetimsiz ve saçaklanma biçiminde genişlemesine yol açmıştır.

2.4. 1980-1990 Döneminde Kentleşme ve Göç Olgusu İle İlgili Makaleler

1980’li yıllar ulus devletinin öneminin azaldığı, küreselleşme eğilimlerinin arttığı ve neoliberal politikaların uygulandığı bir dönemdir. Bu dönemde küreselleşen dünyaya eklenme çabaları Türkiye’de zaten var olan bölgelerarası dengesizlikleri daha da arttırmış, doğu-batı ayrımı hem ekonomik hem de toplumsal açıdan belirginlik kazanmıştır (Eraydın, 2006: 39). Dolayısıyla bu dönem çalışmaları Tablo 4’den de görüleceği gibi çoğunlukla neoliberal dönüşümün kentlerde yol açtığı sorunlara yönelik olmuştur.

Tablo 4. 1980-1990 Döneminde Kentleşme ve Göç Olgusu İle İlgili Makaleler

YIL	YAZAR	YAYINEVİ	KONU
1983	Kemal Kartal	Amme İdaresi Dergisi	Kentleşme
1985	Erol Tümertekin	Mimar Sinan Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yayını-1	Kentleşme Süreci
1985	Burhan Aykaç	İller ve Belediyeler Dergisi	Kentleşme Sorunları
1986	Vahit Erdem	Siyasi ve Sosyal Araştırmalar Vakfı	Kentleşme Sorunları
1986	Nusret Ekin	Siyasi ve Sosyal Araştırmalar Vakfı	Kentleşme Sorunları
1986	Ruşen Keleş	Siyasi ve Sosyal Araştırmalar Vakfı	Kentleşme Sorunları
1986	Abdullah Kuran	Siyasi ve Sosyal Araştırmalar Vakfı	Kentleşme Sorunları
1986	Kayıhan Özoğuz	Siyasi ve Sosyal Araştırmalar Vakfı	Kentleşme Sorunları
1986	Bora Ocakçıoğlu	Siyasi ve Sosyal Araştırmalar Vakfı	Kentleşme Sorunları
1986	Hande Suher	Siyasi ve Sosyal Araştırmalar Vakfı	Kentleşme Sorunları
1986	Nur Vergin	ve Sosyal Araştırmalar Vakfı	Kentleşme Sorunları
1987	Bahattin Akşit	Onbirinci Tez Kitap Dizisi	Kırsal Dönüşüm
1989	Zeki Erdoğan	Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi	Kırsal Göçün Nedenleri

Bu dönemde kırdan kente göçün sürekliliğinin nedenine ilişkin bir çalışma Akşit (1987) tarafından yapılmıştır. Akşit’e (1987) göre tarımın ticarileşmesi, ulusal pazarın genişlemesi ve hükümet politikalarının sonucunda kırsal alanın büyük bir bölümü küçük işletmeciler konumuna düşerek kırdan kente göç etmek durumunda kalmıştır. Tümertekin (1985), sanayi faaliyetlerinin belirli yerlerde toplanmasının kırdan kente olan yoğun göçlerin başlamasında önemli bir rol oynadığını belirtmiştir.

Bu dönemde de diğer dönemlerde olduğu gibi kırdan kente yönelen göç hareketlerinin sebep ve sonuçlarına eğilen çalışmalar yapılmıştır. Erdoğan (1986), Türkiye’de yaşanan iç

göçün sosyal temellerine inen bir çalışma yapmıştır. Vergin (1986) çalışmasında iç göçlerin sebeplerinin kırsal alandaki ekonomik koşulların bozulmasına yani kırdan yaşanan dönüşüme bağlamakla birlikte, özellikle büyük kentlere yönelen göç hareketlerinin nüfus bakımından bölgelerarasında bir dengesizliğe yol açtığını, ekolojik ve sosyolojik sorunlara neden olduğunu belirtmiştir. Ekin (1986) ve Keleş (1986), iç göçlerden kaynaklanan hızlı kentleşmenin yeterli istihdam olanaklarının olmadığı şehirlerde emek fazlasının birikmesine bu durumun ise marjinal sektörün genişlemesine yol açtığını belirten çalışmalar yapmışlardır.

Bu dönemde çoğunlukla hızlı kentleşmenin yol açtığı sorunlarla ilgili çalışmalar yapılmıştır. Ocakçıoğlu (1986), artan nüfus karşısında kamu mal ve hizmetlerinin yetersiz kalışından söz ederken; Erdem (1986) ve Suher (1986), yoğun nüfus karşısında altyapısı yeterli konut yapımının olmayışından dolayı gecekondu gibi marjinal yerleşim alanlarının oluşmasından bahsetmiştir.

Hızlı kentleşmenin sorunları irdelenirken Kuran (1986) tarafından kültürel mirasın korunması açısından da bir çalışma yapılmıştır. Hızlı kentleşme sonucu kentlerin hem nüfus hem de alan olarak büyümesinin ulaşım ve trafik gibi sorunlara neden olduğu Özoğuz (1986) tarafından ele alınmıştır. Tüm bu sorunların irdelendiği ve çözümleyici bir yaklaşımın kullanıldığı bir diğer çalışma ise Aykaç (1985) tarafından kaleme alınmıştır. Son olarak 1980'li yılların sonlarına doğru kentleşme kavramının önem kazandığı fark edilmektedir. Kartal (1983), kentleşmeyi hem sosyal hem de ekonomik yönünü temel alarak incelemiştir.

2.5. 1990-2010 Dönemde Kentleşme ve Göç Olgusu İle İlgili Makaleler

Bu dönemde iç göçten kaynaklanan hızlı kentleşme ile ilgili olarak en çok değinilen konu, kırdan kente yönelen bireylerin kent yaşamına uyum gösterip gösteremediği ile ilgili olmuştur. Bu noktada kent ve kentsel hayata uyum üzerine birçok çalışma yapılmıştır (Tablo 5):

Tablo 5. 1990-2010 Döneminde Kentleşme ve Göç Olgusu İle İlgili Makaleler

YIL	YAZAR	YAYINEVİ	KONU
1990	Ercan Tatlıdil	Aile Araştırma Kurumu	Kentle Bütünleşme Olarak Gecekondulaşma
1996	Mustafa Gündüz vd.	Başbakanlık DİE ve Sosyoloji Derneği Ortak Yayını	Zorunlu Göç
1997	Bahattin Akşit	Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı	İçgöç
1998	Cumhuriyet Halk Partisi Somut Politikalar	Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayını	Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nden Göç

1998	Çalışma Grubu Ön Raporu Ahmet İçduygu vd.	Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı	İçgöç
1998	Türk Mühendis ve Mimarlar Odası Birliği	Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayını	Zorunlu Göç
1999	Ahmet İçduygu vd.	Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayını	Türkiye’de Göç Hareketleri
1999	Gülay Kayacan	Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayını	Zorunlu Göç
1999	Ferhunde Özbay	Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayını	İstanbul’da Kent içi Göç
2001	Ahmet Ulusoy vd.	Belediye Dergisi	Kentleşmenin Sonuçları
2001	Sümer Gürel	Bağlam Yayıncılık	Göç ve Bütünleşme
2001	Sevilay Kaygalak	Praksis	Kentsel Yoksulluk
2002	Coşkun C. Aktan vd.	Hak-İş Konfederasyonu	Yoksulluk
2002	Serdar Karaduman	8 Kasım Dünya Şehircilik Günü 26. Kolokyumu	Yoksulluk
2003	Sema Buz	Deniz Feneri Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği	Yoksulluk
2003	Elif Çolakoğlu	Çizgi Kitabevi	Kentsel Yoksulluk
2003	Enis Bağdadioğlu	Deniz Feneri Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği	Yoksulluk
2004	Kerim Özdemir	Kentsel Ekonomik Araştırmalar Sempozyumu	Kırdan Göçün Nedenleri
2004	Necmiye Cömertler	Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları	Yoksulluk
2005	Şefika Gürbüz	Uluslararası Göç Sempozyumu	Zorunlu Göç
2005	Bahar Yenigül	Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi	Göçün Kent Mekânına Etkisi
2005	Mazhar Bağlı	Uluslararası Göç Sempozyumu	Toplumsal Dönüşüm ve Göç
2005	Rüstem Erkan vd.	Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi	Göç, Yoksulluk ve Kentle Bütünleşme
2006	Baran Duraklı vd.	Çağdaş Yerel Yönetimler	Göç ve Gecekondu
2006	Serdar Sağlam	Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmalar Enstitüsü	İçgöç ve Kentleşme
2007	Mehmet Gürbüz	Coğrafya Dergisi	Kentsel Uyum
2007	Fatih Çelik	Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi	İçgöçler
2007	Yusuf Karakılıçık	IV. Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi	Kentsel Yoksulluk
2008	Nihat Altuntepe vd.	Journal of Yasar University	Kentsel Uyum

2008	Dinçer Özer	Yerel Siyaset Dergisi	Kentsel Uyum
2008	Mehmet Gürbüz vd.	Coğrafya Dergisi	Kırsal Göçler
2008	Ertuğrul Güreşçi vd.	Ekonomisi Dergisi	Kırsal Göçün Nedenleri
2009	Kamuran Sami	Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi	Zorunlu Göç
2009	Faruk Taşçı	Kamu-İş Dergisi	Sosyal Politika Sorunu Olarak Göç
2009	Orhan Deniz vd.	Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi	Göç ve Uyum
2009	Meryem Hayır	Akademik İncelemeler	Kent içi Göç
2009	Nail Yılmaz	Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi	Terine Göç
2010	Kemal Demir vd.	Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi	Metropollerin Nüfus Gelişimi
2010	Cemal Yalçın	Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi	Kentleşme Sorunları
2010	Ertuğrul Güreşçi	Doğuş Üniversitesi Dergisi	Kentten Köye Göç
2010	Muharrem Es vd.	Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi	Kent Yönetimi, Kentleşme ve Göç

Kent yaşamına entegre olma, kentleşme sürecine katılma veya kente uyumluluk şeklinde tanımlanabilen kentleşme olgusu (Es ve Ateş, 2010), birçok çalışmada ele alınmıştır. Tatlıdil (1990), gecekondular ile kentle bütünleşmenin gerçekleştiğini belirtmiştir. Mübeccel Kıray'ın geliştirmiş olduğu tampon mekanizmasıyla aynı doğrultuda olan bu düşünceye göre gecekondular, tampon görevi görerek değişimin bunalımsız olmasına ve kente gelenlerin uyum göstermesine yol açmaktadır (Erkan ve Bağlı, 2005: 123). Taşçı (2009), kentleşme konusunda ele aldığı çalışmasında kırdan kente göç edenlerin kentin kaynaklarından yeterli derecede yararlanamadığını, etkileşim ve uyum sorunu yaşadıklarını kısacası kentleşemediklerini belirtmiştir. Yalçın (2010), kırdan kente olan yoğun göç sebebiyle kentte işsizlik, yerleşme, konut, aşırı nüfus birikimi, sosyo-ekonomik, sağlık, altyapı gibi birçok sorunun yanı sıra kırsal alandan kente göç edenlerin kentleşmemesini de bir sorun olarak tanımlamaktadır. Gürel (2001) ile Es ve Ateş (2010) de kapitalistleşmekte olan ülkelerde yaşanan hızlı ve denetimsiz kentleşmenin kentleşme gibi sorunlara neden olduğunu belirtmişlerdir. Özer (2008) çalışmasında kırdan kente göç edenlerin kente uyum sağlayabilmesi için devlet aygıtının yanı sıra yerel yönetimlere de çok büyük bir pay düşüğünü belirtmiştir.

Kırdan kente göç edenlerin kentle bütünleşmesini bir alan araştırması ile ele alan çalışmalar, Deniz ve Etlan (2009), Bağlı ve Erkan (2005), Altuntepe ve Öztürk (2008), Karakoç (2011) ve Gürbüz'ün (2007) yapmış olduğu çalışmalardır.

Bu dönemde iç göçün sebeplerinin yanı sıra kentte meydana getirdiği sorunları ele alan çalışmalar da yapılmıştır. Yenigül (2005), göçün sebepleri arasında kırsal alan nüfusunun

artması, ataerkil aile yapısının bozulması, aile arazilerinin miras yoluyla küçülmesi gibi unsurları sıralamıştır. Güreşçi ve Yurttaş (2008) çalışmalarında kırsal göçün nedenlerini irdelemiş ve tarıma etkileri üzerine il bazında bir araştırma yapmıştır. Akşit (1997), kırdan kente doğru olan göç hareketlerini incelerken kırsal yapıdaki dönüşümü de anlayıp açıklamaya çalışmıştır. Gürbüz ve Karabulut (2008), kırsal alandan yönelen göç hareketlerini sosyo-ekonomik açıdan ele almışlardır. Duraklı ve Zeyrekli (2006) de Türkiye’de kırsal alandan kentlere doğru olan hızlı göç hareketinin istihdam olanaklarının yetersiz olması sebebiyle kentin çeperlerine yöneldiğini, burada oluşan gecekondu bölgelerinin de çarpık kentleşmeye yol açtığını belirtmiştir. Ulusoy ve Vural (2001), hızlı kentleşmenin kalabalıklaşma, kira ve arsa fiyatlarında artış, gecekondulaşma gibi sorunlara yol açtığını, bu sorunların önüne geçebilmek için göçleri önleyici tedbirler ve göçlerin olumsuz etkilerinin azaltılmasına dönük önlemler alınması gerektiğini ileri sürmüştür. Güreşçi (2011) de kırsal alandan kentlere yönelen göç hareketlerinin kentte ve kırdan meydana getirdiği sorunlara değinmiştir. İçgöç hareketlerinin önlenmesi için Özdemir (2004) kırsal sanayinin önemine değinmiştir.

1980 sonrası yaşanan zorunlu göç olgusu, çalışmalarda ele alınan bir diğer konudur. Sami (2009) tarafından yapılan çalışmada zorunlu göç ile birlikte kültürel ve toplumsal ayrışmaya değinilmiştir. Gündüz ve Yetim (1996), Kayacan (1999), Chp Somut Politikalar Çalışma Grubu (1998) ve TMMOB (Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği) (1998), Gürbüz (2005) ile Sağlam (2006) tarafından hazırlanan çalışmalarda da 1980’den sonra yaşanan zorunlu göçe değinilmiştir.

1950’li yıllardan 1980’li yıllara kadar olan kırsaldan kente yönelen göç hareketleri 1980’li yıllardan sonra kentten kentte doğru yaşanmıştır. Bu bağlamda yapılan çalışmalar Hayır (2009) ve Sağlam’ın (2006) yapmış oldukları çalışmalardır. Kırdan kente göç hareketlerini dönemsel açıdan ele alan çalışmalar da yapılmıştır. Bu çalışmalar, İçduygu ve Sirkeci (1999), Özbay (1999), Çelik (2007) ve İçduygu ve Ünalın’ın (1998) yapmış oldukları çalışmalardır. Bu dönemde kentten kıra dönük gerçekleşen ve “tersine göç” diye adlandırılan göç hareketleri, Güreşçi (2010) ve Yılmaz (2009) tarafından ele alınmıştır. Kentte iş ve konut bulma sıkıntısı, kırdan da nüfusun azalması, çayır, mera gibi alanların çoğalması, su kaynaklarından daha fazla yararlanma imkanı gibi sebeplerden ötürü tersine göç yaşanmaktadır.

Ayrıca bu dönemde kırdan kente göç edenlerin yeterli konut, iş, fiziksel, sosyal ve kültürel ihtiyaçlarını karşılayamamaları yeni bir kavramı gündeme getirmiştir: Kentsel yoksulluk. Birleşmiş Milletler HABİTAT raporunda kentsel yoksulluk, nüfusun kentlerde yaşayan bir kesimin, asgari bir geçim standardına ulaşabilecek yeterli kaynaklara ve konuta sahip olamaması şeklinde açıklanmıştır (Kalaycıoğlu ve Rittersberger Tılıç, 2002: 201). Bu

bağlamdaki çalışmalar, Kaygalak (2001), Bağdadioğlu (2003), Cömertler (2004), Aktan ve Vural (2002), Buz (2003), Çolakoğlu (2003), Karaduman (2002), Karakılıçık ve Özcan (2007), tarafından yapılmıştır.

Sonuç

Türkiye, nüfusu sürekli artan bir ülke konumundadır. Cumhuriyetin kurulduğu 1923 yılında nüfusun %80'i kırsal kesimde yaşamaktaydı. İkinci Dünya Savaşı'na kadar kentlerdeki nüfus artışı doğal yollarla olurken, sonraki yıllarda kırsal kesimde yaşanan yapısal dönüşüm buradaki nüfusun toprağından kopmasına yol açmıştır. Yaşanan göçün denetimsiz ve sağlıksız bir kentleşmeye yol açması birçok çalışma tarafından ele alınmıştır.

Türkiye'de 1950'li yıllarla birlikte ivme kazanan kırdan kente göç hareketlerinin ülkenin kırsal alanlarındaki ekonomik ve toplumsal değişme ile başladığı ilgili yazında yoğun olarak ele alınmıştır. Bu bağlamda 1940-1960 döneminde kırdan kente göçün nedenlerine ve sonuçlarına yönelik çalışmalar ağırlık kazanmıştır. Bununla birlikte yoğun göç alan İstanbul ve Ankara gibi büyük kentlerin daha fazla büyümesi ve aşırı nüfus artışından kaynaklanan sorunlara değinilmiştir. Bu büyük kentlerin göç almasının nedenini yoğunlaşan sanayiye bağlayan çalışmalar yapılmıştır. 1960'lı yıllara doğru kentsel altyapı ve istihdamın yetersizliği gibi sebeplerden ötürü artan orandaki konut sorunu ele alınan çalışmalar arasındadır. Bu dönemde en çok Fehmi Yavuz eser vermiştir. Üniversite Reformu ile Türkiye'ye gelen Ersnt Reuter'in öğrencisi olması bakımından kent olgusuna bakış açısının derinleşmesi sebep olabilir.

1960-1970 döneminde ele alınan çalışmalarda, kırdan kente doğru göç hareketlerinin nedenini anlamaya yöneliktir. Kırın iticiliği ile şekillenen bu çalışmalara Ruşen Keleş öncülük etmiştir.

1970-1980 dönemi, kırsal alandan kentlere yönelen göç hareketlerinin kentlerde sorunlara yol açmasının yoğunluk kazanması sebebiyle kırsal alandan göçlerin nasıl önlenebileceği ile ilgili çalışmaların arttığı bir dönemdir. Bunun yanı sıra kentler ve bölgelerarası dengesizliğin giderilmesi amacıyla planlamanın önemine değinen çalışmalar yapılmakla birlikte hızlı kentleşmenin yol açtığı istihdam ve gecekondü sorunları irdelenmiştir. Cevat Geray ve Ali Topuz kırdan göçün önlenmesine ilişkin Köy-Kent gibi kırın kalkınmasına ilişkin modeller önerirken, Ruşen Keleş ve İlhan Tekeli kentleşmeden kaynaklanan sorunları önleyebilmek adına planlamaya önem verilmesini dile getirmiştir. Fehmi Yavuz ise hızlı kentleşmeden kaynaklanan sorunlarla ilgili çalışmalar yapmıştır. İçgöçün neden olduğu hızlı kentleşme hareketinin en önemli sorunlarından biri olan gecekondü olgusuna Ruşen Keleş, İlhan Tekeli, Erol Tümertekin ve Mübeccel Kiray çalışmalarında yer vermiştir.

1980-1990 döneminde araştırmacılar, kentleşme ve göç ile ilgili yaptıkları çalışmalarda yine göçün nedenlerine ve yol açtığı sorunlara eğilmiştir. Hızlı kentleşme ile birlikte yeterli istihdam olanaklarının yaratılamaması sebebiyle gelişen marjinal sektörle ilgili çalışmalar da bu dönemde yapılmıştır. 1980’li yılların sonlarına doğru kente göçle gelenlerin kente uyum göstermesi ile açıklanan kentlileşme olgusu literatüre girmiştir. Özellikle Kemal Kartal bu yönde çalışmalarda bulunmuştur.

1990-2010 döneminde bir önceki dönemin sonlarında ele alınmaya başlanan kentlileşme olgusu yoğun olarak işlenmiş, konuyla ilgili birçok makale yazılmıştır. Diğer dönemlerde olduğu gibi bu dönemde de kırdan kente göçün nedenleri ve kentte meydana getirdiği sorunlara değinilmiştir. Bu dönemde zorunlu göç ile ilgili çalışmalar yapılmakla birlikte tersine göç olgusu da ele alınan bir diğer konudur. Ayrıca küreselleşmenin etkisiyle artan yoksulluğun kentsel bağlamda ele alınması bu dönemde yoğunluk kazanmıştır. Konuyla ilgili birçok çalışma yapılmıştır. Son olarak bu dönemden itibaren mülteci hareketinin ülke kentlerinde kent ve kentlinin yanı sıra mülteciler açısından da meydana getirdiği sorunlara eğilen çalışmalar yapılmıştır.

Kapitalistleşmekte olan bir ülke olarak Türkiye’de kentleşme hareketi sanayileşmeye öncü olmuştur. Daha çok iç göçlerle şekillenen kentleşme süreci beraberinde birçok sorunu da getirmiştir. 1940’lı yıllardan itibaren yapılan çalışmalar ele alındığında daha çok hızlı kentleşmeden kaynaklanan sorunlara yer verilmiştir. Kentleşme ve göç olgusu ile ilgili en çok makalenin yayınlandığı dergi, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi’dir. Ulaşılabilen kaynaklar gözetilerek, en çok makale yazan akademisyenler, Ruşen Keleş, Fehmi Yavuz, Cevat Geray, İlhan Tekeli ve Erol Tümertekin’dir. 1980’li yılların ortalarına kadar özellikle İstanbul ve Ankara’daki üniversitelerin dergilerinde yer alan kentleşme ve göç ile ilgili makaleler 1990’lı yıllara doğru ve sonrasında Anadolu’daki üniversite dergilerinde de yer almaya başlamıştır. Ankara’nın başat rolü üstlenmesinin sebebi Almanya’dan gelen sosyal-kent plancıları ve akademisyenlerin toplumsal olaylara bakış açısına derinlik kazandırmasıdır.

KAYNAKÇA

Kentleşme ve Göç Olgusu İle İlgili Makaleler

Aktan, Coşkun Can ve İstiklal Y. Vural (2002), “Makro-Ekonomik Politikalar, Gelir Dağılımı ve Yoksulluk”, Yoksullukla Mücadele Stratejileri, Ankara: Hak-İş Konfederasyonu Yayını: 1-31.

Akşit, Bahattin (1987), “Kırsal Dönüşüm ve Köy Araştırmaları: 1960-1980, Onbirinci Tez Kitap Dizisi: 11-30.

Akşit, Bahattin (1997), İçgöçlerin Nesnel ve Öznel Toplumsal Tarihi Üzerine Gözlemler: Köy Tarafından Bir Bakış”, İçduygu, Ahmet vd. (Der.), Bolu-Gerede Türkiye’de İçgöç Konferansı, 6-8 Haziran, (İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı): 22-37.

- Altuntepe, Nihat, Mustafa Öztürk (2008), “Türkiye’de Kentsel Alanlara Göç Edenlerin Kent ve Çalışma Hayatına Uyum Durumları: Bir Alan Araştırması”, *Journal of Yasar University*, 3(11): 1587-1625.
- Aren, Sadun (1949), “Şehirleşme Hareketleri”, *Siyasal Bilgiler Okulu Dergisi*, 4(1-4).
- Aren, Sadun (1954), “Mesken İhtiyacımız ve İktisadi Meseleleri”, *İskan ve Şehircilik Haftası Konferansları, Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 7-12 Haziran Ankara: 33-42.
- Aykaç, Burhan (1985), “Kentleşmenin Yarattığı Sorunlar ve Çözüm Yolları”, *İller ve Belediyeler Dergisi*, (475-476): 252-275.
- Bağdadioğlu, Enis (2003), “Yoksulluk Sınırı ve Asgari Ücret”, *Yoksulluk Sempozyumu, İstanbul: Deniz Feneri Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği*, 3: 108-125.
- Bağlı, Mazhar (2005), “Türkiye’de Göç ve Kentleşme: Toplumsal Dönüşümün Mekânsal ve Kentsel Boyutu”, *Uluslararası Göç Sempozyumu*: 215-225.
- Buz, Sema (2003), “Yoksulluk ve Göç”, *Yoksulluk Sempozyumu, İstanbul: Deniz Feneri Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği*, 2: 150-161.
- Cömertler, Necmiye (2004), “Kadın Penceresinden Yoksulluk”, Şen, Rahime Beder (Der.), 4. Aile Şurası Aile ve Yoksulluk Bildirileri (Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları).
- Cumhuriyet Halk Partisi Somut Politikalar Çalışma Grubu Ön Raporu (1998), “Doğu ve Güneydoğu Bölgesi’nden Göç”, 75 Yılda Köylerden Şehirlere (İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayını): 334-341.
- Çakır, Sabri (2011), “Türkiye’de Göç, Kentleşme/Gecekondu Sorunu ve Üretilen Politikalar”, Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, (23): 209-222.
- Çelik, Fatih (2007), “Türkiye’de İçgöçler: 1980-2000”, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (22): 87-109.
- Çolakoğlu, Elif (2003), “Kentsel Yoksulluk”, Çukurçayır, M. Akif ve Ayşe Tekel (Der), *Yerel ve Kentsel Politikalar (Konya: Çizgi Kitabevi)*.
- Erkan, Rüstem ve Mazhar Bağlı (2005), “Göç ve Yoksulluk Alanlarında Kentle Bütünleşme Eğilimi: Diyarbakır Örneği”, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 22(1): 105-124.
- Deniz, Orhan, Erol Etlan (2009), “Kırdan Kente Göç ve Göçmenlerin Uyum Süreci Üzerine Bir Çalışma: Van Örneği”, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 6(2): 472-498.
- Demir, Kemal, Suat Çabuk (2010), “Türkiye’de Metropolitan Kentlerin Nüfus Gelişimi”, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (28): 193-215.
- Duraklı, Baran, Sedef Zeyrekli (2006), “Göç Sorunu ve Gecekondu Nüfusun İktidara Yürüyüşü”, *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 15(4): 5-15.
- Ekin, Nusret (1986), “Hızlı Şehirleşmenin Sosyo-Ekonomik Etkileri”, *Hızlı Şehirleşmenin Yarattığı Ekonomik ve Sosyal Sorunlar (İstanbul: Siyasi ve Sosyal Araştırmalar Vakfı)*: 76-85.
- Erdem, Vahit (1986), “Hızlı Şehirleşme ve Konut Sorunu”, *Hızlı Şehirleşmenin Yarattığı Ekonomik ve Sosyal Sorunlar (İstanbul: Siyasi ve Sosyal Araştırmalar Vakfı)*: 179-183.
- Erdoğan, Zeki (1989), “Türkiye’de Kırdan Kente Göçün Sosyal Temelleri”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(2): 97-108.
- Es, Muharrem, Hamza Ateş (2004), “Kent Yönetimi, Kentleşme ve Göç Sorunları ve Çözüm Önerileri”, *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, (48): 205-248.

- Geray, Cevat (1968), “Şehirleşme ve Nedenleri”, Büyük Şehirlerimizde Şehirleşme Sorunları (Ankara: Türk Belediyecilik Yayını).
- Geray, Cevat (1975), “Türkiye’de Kırsal Yerleşme Düzeni ve Köy-Kent Yaklaşımı”, Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 30(1-4): 45-66.
- Geray, Cevat (1977), “Kentleşme Açısından Köy-Kent”, DBD, (35): 44-53.
- Gürbüz, Mehmet (2007), “Yüreğir’e Göç Eden Nüfusun Sosyo-Ekonomik Özellikleri ve Şehirleşme Sürecindeki Değişimi”, Coğrafya Dergisi, (15): 1-12.
- Gürbüz, Mehmet, Murat Karabulut (2008), “Kırsal Göçler ile Sosyo-Ekonomik Özellikler Arasındaki İlişkilerin Analizi”, Türk Coğrafya Dergisi, (50): 37-60.
- Gürel, Sümer (2001), “Türkiye’de Göç ve Bütünleşme Sorunsalı”, Gümüsoğlu, Firdevs (Der.), 21. Yüzyılın Karşısında Kent ve İnsan (İstanbul: Bağlam Yayıncılık): 129-144.
- Güreşçi, Ertuğrul (2010), “Türkiye’de Kentten Köye Göç Olgusu”, Doğu Üniversitesi Dergisi, 11(1): 77-86.
- Güreşçi, Ertuğrul (2011), “Türkiye’de Köyden Kente Göç ve Düşündürdükleri”, Sosyo-Ekonomi Dergisi Göç Özel Sayısı: 127-135.
- Güreşçi, Ertuğrul, Ziya Yurttaş (2008), “Kırsal Göçün Nedenleri ve Tarıma Etkileri Üzerine Bir Araştırma Erzurum İli İspir İlçesi Kırık Bucağı Örneği”, Tarım Ekonomisi Dergisi, 14(2): 47-54.
- Hayır, Meryem (2009), “Büyük Kentlerde Kentin Merkezinden Etrafına Olan Göç Süreci, İstanbul Beylikdüzü Örneği”, Akademik İncelemeler, 4(1): 35-52.
- İçduygu, Ahmet, Turgay Ünal (1998), “Türkiye’de İçgöç: Sorunsal Alanları ve Araştırma Yöntemleri”, İçduygu, Ahmet vd. (Der.), Bolu-Gerede Türkiye’de İçgöç Konferansı (İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı): 38-55.
- İçduygu, Ahmet, İbrahim Sirkeci (1999), “Cumhuriyet Dönemi Türkiye’inde Göç Hareketleri”, 75 Yılda Köylerden Şehirlere (İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayını): 249-259.
- Karaduman, Serdar (2002), “Yoksulluk, Kent Yoksulluğu ve Planlama”, Dünya Şehircilik Günü Bildirgesi, 8 Kasım Dünya Şehircilik Günü 26. Kolokyumu, Ankara.
- Karakılıçık, Yusuf, Ayşe Özcan (2007), “Kent Yoksulluğunun Sürdürülebilir Kentsel Gelişme Hareketleri Çerçevesinde Değerlendirilmesi”, Küresel Yoksulluk, IV. Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi, 19-21 Ekim, Çanakkale.
- Karakoç, Rıfat (2011), “Göç Edenlerin Kentsel Bütünleşme ve Siyasal Katılma Durumlarına Yönelik Bir Araştırma: Konya Örneği”, Selçuk Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 15(21): 241-261.
- Kartal, Kemal (1983), “Kentleşmenin Ekonomik ve Sosyal Maliyeti”, Amme İdaresi Dergisi, 16(4): s. 94.
- Kayacan, Gülay (1999), “Doğu ve Güneydoğu’da Zorunlu Göç Kızıltepe’den İstanbul’a... Kemerburgaz Çadır Köyü”, 75 Yılda Köylerden Şehirlere (İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayını): 353-359.
- Kaygalak, Sevilay (2001), “Yeni Kentsel Yoksulluk, Göç ve Yoksulluğun Mekânsal Yoğunlaşması: Mersin/Demirtaş Mahallesi Örneği”, Praksis, (2): 124-172.
- Keleş, Ruşen (1961), “Türkiye’de Köylü Nüfus ve Şehirlere Akın”, 5. İskan ve Şehircilik Haftası Konferansları, Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi: 9-58.
- Keleş, Ruşen (1963), “Türkiye’de Bölgelerarası Dengesizlikler”, 7. İskan ve Şehircilik Haftası Konferansları,

- Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi: 1-40.
- Keleş, Ruşen (1966a), “Şehirleşme Politikamız ve Doğu Anadolu Bölgesi”, Doğu Anadolu’yu Kalkındırma Sorunları Semineri, Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 21(4): 17-43.
- Keleş, Ruşen (1966b), “Şehirleşmede Denge Sorunu”, Mimarlık, Şehircilik Özel Sayısı, (1): 27-30
- Keleş, Ruşen (1966c), “Büyük Şehirlerin Bazı Sorunları”, Mimarlık, (4): 22-23.
- Keleş, Ruşen (1970a), “Türkiye’de Şehirleşme Eğilimleri”, Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 25(4): 41-83.
- Keleş, Ruşen (1970b), “Şehirleşme Sorunlarımız ve Plancılık Eğitimi Üzerine Düşünceler”, Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 25(3): 9-28.
- Keleş, Ruşen (1976), “İdeolojiler, Kent Politikaları ve Üçüncü Dünya”, İstanbul Sistemler ve Çevre Sorunları Konferansı, Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 31(1-4): 29-52.
- Keleş, Ruşen (1979), “Kentleşmenin Mali Sorunları”, Maliye Enstitüsü Konferansları, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi, Maliye Enstitüsü, (2524-420/60): 195-224.
- Keleş, Ruşen (1986), “Kentleşme ve Kamu Yönetimi Sorunları”, Hızlı Şehirleşmenin Yarattığı Ekonomik ve Sosyal Sorunlar (İstanbul: Siyasi ve Sosyal Araştırmalar Vakfı): 131-156.
- Kıray, Mübeccel (1972), “Gecekondu, Azgelişmiş Ülkelerde Hızla Toprakdan Kopma ve Kentle Bütünleşememe”, Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 27(3): 561-573.
- Kıray, Mübeccel (1973), “Gecekondu: Azgelişmiş Ülkelerde Hızlı Toprakdan Kopma ve Kentsel Bütünleşme”, SPB Dergisi, (27): 561-73.
- Kıray, Mübeccel (1975), “Metropolitan Kent Olgusu”, İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehircilik Enstitüsü Dergisi, (10).
- Kuran, Abdullah (1986), “Kültürel Mirasın Korunması Açısından Hızlı Şehirleşmenin Sonuçları”, Hızlı Şehirleşmenin Yarattığı Ekonomik ve Sosyal Sorunlar (İstanbul: Siyasi ve Sosyal Araştırmalar Vakfı): 124-130.
- Gündüz, Mustafa, Nalan Yetim (1996), “Terör ve Göç”, II. Ulusal Sosyoloji Kongresi: Toplum ve Göç (Ankara: Başbakanlık DİE ve Sosyoloji Derneği Ortak Yayımı): 109-116.
- Gürbüz, Şefika (2005), “Kırdan Kentte Zorunlu Göçün Nedenleri ve Sonuçları”, Uluslararası Göç Sempozyumu: 211-214.
- Öngör, Sami (1965), “Türkiye’de İçgöçler Karşısında Yüzbinden Fazla Nüfuslu Şehirlerin Durumu”, Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi: 261-265.
- Özbay, Ferhunde (1999), İstanbul’da Göç ve İl İçi Nüfus Hareketleri (1985-1990)”, 75 Yılda Köylerden Şehirlere (İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayımı): 277-294.
- Özdemir, Kerim (2004), “Türkiye’de Kırsal Sanayinin Kentlere Olan Göçler Üzerine Etkisi”, Kentsel Ekonomik Araştırmalar Sempozyumu 2003, 2: 102-111.
- Özer, Dinçer (2008), “Göç Olgusu ve Kentsel Yaşama Uyumda Yerel Yönetimlerin Rolü”, Yerel Siyaset Dergisi, (33): 8-14.
- Özoğuz, Kayıhan (1986), “Hızlı Şehirleşme ve Ulaşım Sorunu”, Hızlı Şehirleşmenin Yarattığı Ekonomik ve Sosyal Sorunlar (İstanbul: Siyasi ve Sosyal Araştırmalar Vakfı): 210-215.
- Ocakçıoğlu, Bora (1986), “Hızlı Şehirleşmenin Kamusal ve Hizmetler Açısından Değerlendirilmesi, Hızlı Şehirleşmenin Yarattığı Ekonomik ve Sosyal Sorunlar (İstanbul: Siyasi ve Sosyal Araştırmalar Vakfı): 105-123.

- Reuters, Ernst (1946), “Şehirlerimizin Nüfus Gelişmesi”, Yavuz, Fehmi (Çev.), Siyasal Bilgiler Okulu Dergisi, 1(4): 775-791.
- Sağlam, Serdar (2006), “Türkiye’de İçgöç Olgusu ve Kentleşme”, Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmalar Enstitüsü, (5): 33-44.
- Sami, Kamuran (2009), “Zorunlu Göçle Yüzleşirken; Kentsel Bağlamda Ortaya Çıkan Kültürel ve Toplumsal Ayrışma: Diyarbakır Kent Örneği”, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 8(30): 250-265.
- Sarç, Ö. Celal, (1947-48), “Türkiye’de Şehirleşme Temayülleri”, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Dergisi, 9(1-2).
- Selen, H. S. (1945), “Türkiye’de Köy Yerleşmeleri ve Şehirleşme Hareketleri”, Onuncu Türk Coğrafya Dergisi, 3: 7-8.
- Suher, Hande (1986), “Hızlı Şehirleşmenin Şehircilik Uygulamaları Açısından Yarattığı Sorunlar”, Hızlı Şehirleşmenin Yarattığı Ekonomik ve Sosyal Sorunlar (İstanbul: Siyasi ve Sosyal Araştırmalar Vakfı): 184-196.
- Tanyol, C. (1959) “Traktör Giren 50 Köyde Nüfus Hareketlerinin ve İhtimai Değişmelerin Kontrolü Araştırması”, Sosyoloji Dergisi, (13-14): 198-218.
- Taşçı, Faruk (2009), “Bir Sosyal Politika Sorunu Olarak Göç”, Kamu-İş Dergisi, 10(4): 177-204.
- Tatlıdil, Ercan (1990), “Kentle Bütünleşmenin Bir Yolu: Gecekondulaşma”, Aile Yazıları 2: Kültürel Değerler ve Sosyal Değişme (Ankara: Aile Araştırma Kurumu Bilim Serisi 5/2): ss. 363-390.
- Tekeli, İlhan (1971a), “Bugünkü Müesseseler Çerçevesinde Türkiye İçin Bir Ülkesel Fiziki Plan Önerisi”, Planlama ve Ülkesel Fiziki Planlama Üzerine (Ankara: ODTÜ): 89-105.
- Tekeli, İlhan (1971b), “Gecekondu Planlama Sorunları ve Çözüm Yolları”, ODTÜ Gelişme Dergisi, (2): 285-314.
- Tekeli, İlhan (1977), “Kalkınma Sürecinde Marjinal Sektör ve Türkiye Üzerinde Bir Deneme”, Bağımlı Kentleşme (Ankara: Mimarlar Odası): 45-80.
- Topuz, Ali (1979-1980), “Kırsal Alan İçin Kalkınma Önerisi Olarak Köy-Kentler Düzeni”, Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi (Ankara: 12. İskan ve Şehircilik Haftası Konferansları): 91-119.
- Tümertekin, Erol (1971), “Türkiye’de Kademeli Göçler”, Sosyal Antropoloji ve Etnoloji Bölümü Dergisi: 47-58.
- Tümertekin, Erol (1972), “İstanbul Sanayiinde Kuruluş Yeri”, İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi, 9 (17).
- Tümertekin, Erol (1977), “Türkiye’de İç Göçlerde Yeni Eğilimler”, Şehircilik Enstitüsü Dergisi, (14): 18-33.
- Tümertekin, Erol (1985), “Kır-Kent Dengesi ve Göç”, Çubuk, Mehmet (Der.), Türkiye’de Kentleşme Süreci ve Kırsal Alan Sorunları Kolokiyumu”, (İstanbul: Mimar Sinan Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yayını-1): 51-61.
- Türk Mühendis ve Mimarlar Odası Birliği (1998), “Zorunlu Göç’ün Diyarbakır Örneğinde Araştırılması”, 75 Yılda Köylerden Şehirlere (İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayını, 1999): 342-352.
- Tüten, Şerif (1971), “Türkiye’de Büyük Şehirlerin Yönetimi Sorunu”, Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi (Ankara: 10. ve 11. İskan ve Şehircilik Haftası Konferansları): 77-98.
- Ulusoy, Ahmet, Tarık Vural (2001), “Kentleşmenin Sosyo-Ekonomik Etkileri”, Belediye Dergisi, 7(12): 9-20.
- Vergin, Nur (1986), “Hızlı Şehirleşmenin Sosyolojik ve Siyasal Sonuçlar”, Hızlı Şehirleşmenin Yarattığı Ekonomik ve Sosyal Sorunlar (İstanbul: Siyasi ve Sosyal Araştırmalar Vakfı): 27-52.
- Yalçın, Cemal (2010), “Türkiye’de Kentleşme Sorunları Üzerine Bir Tartışma”, Hacettepe Üniversitesi İktisadi

- ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 28(1): 225-245.
- Yavuz, Fehmi (1954), “Şehirciliğimizin Bugünkü Durumu ve Genel Meseleleri”, İskan ve Şehircilik Haftası Konferansları (Ankara: Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi): 18-32.
- Yavuz, Fehmi (1956), “Şehirciliğimiz Bakımından Ekonomik Faaliyetlerin Kuruluş Yeri ve Bölgecilik I”, Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 11: 370-386.
- Yavuz, Fehmi (1957), “Şehirlerimizin Büyümesi ve Bölge Plancılığı”, İkinci İskan ve Şehircilik Haftası Konferansları (Ankara: Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi): 49-68.
- Yavuz, Fehmi (1958), “Büyük Şehirlerimizin Meseleleri”, Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 13(4).
- Yavuz, Fehmi (1971a), “Ankara’da Şehir İçi Ulaşım Hizmetleri Sorunu”, Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi (Ankara: 10. ve 11. İskan ve Şehircilik Haftası Konferansları): 13-26.
- Yavuz, Fehmi (1971b), “Şehirleşme ve Arsa Sorunlarımız”, Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi (Ankara: 10. ve 11. İskan ve Şehircilik Haftası Konferansları): 27-50.
- Yavuz, Fehmi (1974), “Köyden Şehre Göç ve Şehirleşme (Çevre Sorunları, Özellikle Toprak Açısından)”, Türkiye’nin Gelişme Eğilimleri Konferansı (Ankara: 10-15 Haziran Hacettepe Üniversitesi): 1-10.
- Yenigül, Bahar (2005), “Göçün Kent Mekânı Üzerine Etkileri”, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi: 273-288.
- Yılmaz, Nail (2009), “Ekonomik Krizin Etkisiyle İstanbul’dan Tersine Göç Eden Ailelerin Toplumsal Özellikleri ve Beklentileri Üzerine Bir İnceleme”, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 11(1): 27-62.
- Yüceuluğ, Ratip (1958), “100 binden Fazla Nüfuslu Şehirlerde Aile, Kira ve Mesken Durumu”, Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi (Ankara: Üçüncü İskan ve Şehircilik Haftası Konferansları): 99-112.

Kullanılan Diğer Kaynaklar

- Arıkboğa, Erbay (1998), Yerel Yönetimler, Katılım ve Mahalle Muhtarlığı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ataay, Faruk (2004), “Türkiye’de Kentsel ve Bölgesel Gelişme Dinamikleri (1923-2000)”, Güneş, Muharrem (Der.) (2004), Küreselleşme Kısacasında Kent ve Politika (Ankara: Detay Yayıncılık): 5-63.
- Çakır, Sabri (2007), Kentleşme ve Gecekondu Sorunu: Elazığ Örneği (Isparta: Fakülte Kitabevi).
- Çolakoğlu, Elif (2007), “Kırsal Kalkınma Problemine Bir Çözüm Arayışı Olarak Köy-Kent Projesi”, ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi, 3(6): 187-202.
- Deniz, Orhan, Erol Etlan (2009), “Kırdan Kente Göç ve Göçmenlerin Uyum Süreci Üzerine Bir Çalışma: Van Örneği”, Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, 6(2): 472-498.
- Eraydın, Ayda (2006), “Mekânsal Süreçlere Toplu Bakış”, Değişen Mekân: Mekânsal Süreçlere İlişkin Tartışma ve Araştırmalara Toplu Bakış: 1923-2003 (Ankara: Dost Yayınları).
- Erder, Sema (1997), Kentsel Gerilim (Ankara: um:ag Vakfı Yayınları).
- Erdönmez, Cihan (2005) “Köy-Kent: Olumlu ve Olumsuz Yönleriyle Bir Kırsal Kalkınma Projesinin Çözümlemesi”, Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi, (2): 35-51.
- Erkan, Rüstem, Mazhar Bağlı (2005), “Göç ve Yoksulluk Alanlarında Kentle Bütünleşme Eğilimi: Diyarbakır Örneği”, Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 22(1): 105-124.
- Gürbüz, Mehmet, Murat Karabulut (2008), “Kırsal Göçler ile Sosyo-Ekonomik Özellikler Arasındaki İlişkilerin Analizi”, Türk Coğrafya Dergisi, (50): 37-60.
- Kaygalak, Sevilay (2009), Kentin Mültecileri: Neoliberalizm Koşullarında Zorunlu Göç ve Kentleşme (Ankara:

- Dipnot Yayınları).
- Keleş, Ruşen (1976), *Kentbilim İlkeleri* (Ankara: Sosyal Bilimler Derneği).
- Keleş, Ruşen (1986), “1951-1960 Yıllarında Kent Araştırmaları”, Atauz, Sevil (Der.), *Türkiye’de Sosyal Bilim Araştırmalarının Gelişimi* (Ankara: Olgaç Matbaası).
- Kalaycıoğlu, Sibel, Helga Rittersberger Tılıç (2002), “Yapısal Uyum Programlarıyla Ortaya Çıkan Yoksullukla Başetme Stratejileri”, *Kentleşme, Göç ve Yoksulluk* (Ankara: Türk Sosyal Bilimler Derneği).
- Kartal, Kemal (1978), *Kentleşme ve İnsan* (Ankara: Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayını).
- Kaya, Erol (2003), *Kentleşme ve Kentlileşme* (İstanbul: İlke Yayıncılık).
- Köymen, Oya (2008), *Kapitalizm ve Köylülük, Ağalar, Üretenler, Patronlar* (İstanbul: Yordam Kitap).
- Mimarlar Odası Ankara Şubesi (1971), *Türkiye’de Kentleşme* (Ankara: Mimarlar Odası Yayınları).
- Özer, İnan (2004), *Kentleşme Kentlileşme ve Kentsel Değişme* (Bursa: Ekin Kitabevi).
- Öztürk, Mustafa, Nihat Altuntepe (2008), “Türkiye’de Kentsel Alanlara Göç Edenlerin Kent ve Çalışma Hayatına Uyum Durumları: Bir Alan Araştırması”, *Journal of Yasar University*, 3(11): 1587-1625.
- Saraçoğlu, Cenk (2011), “Türkiye’de Göç Çalışmalarında 1980 Sonrası Paradigma Değişimi”, *Karaburun Bilim Kongresi: 7*
- Sencer, Yakut (1979), *Türkiye’de Kentleşme, Bir Toplumsal ve Kültürel Değişme Süreci* (Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları).
- Şengül, Tarık H. (2009), *Kentsel Çelişki ve Siyaset, Kapitalist Kentleşme Süreçlerinin Eleştirisi* (Ankara: İmge Kitabevi).
- Tekeli, İlhan, Leila Erder (1978), *Yerleşme Yapısının Uyum Süreci Olarak İç Göçler* (Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları).
- Yenigül, Bahar (2005), “Göçün Kent Mekânı Üzerine Etkileri”, *Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi*, 18(2): 273-288.